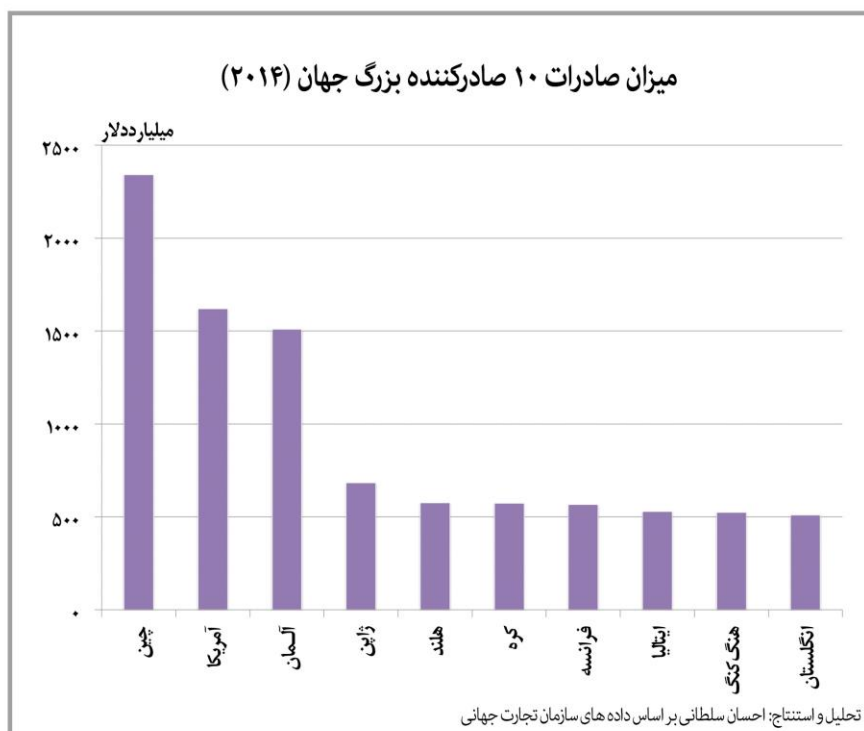

تجارت خارجی ایران و ایتالیا

احسان سلطانی، پژوهشگر

هیات ۳۷۰ نفری از نمایندگان ۱۷۸ شرکت، ۲۵ انجمن و ۱۲ گروه بانکی ایتالیا به ریاست معاون وزارت توسعه اقتصادی ایتالیا روز شنبه هفته جاری عازم تهران گردید. این هیات که متشکل از نمایندگان صنایع عمدتاً فعال در بخش‌های محیط زیست، انرژی‌های تجدیدپذیر، مکانیک، پزشکی، خودروسازی و مصالح ساختمانی می‌باشد، بزرگ‌ترین هیات اقتصادی ایتالیا بوده که تا کنون به ایران سفر کرده است. ایتالیا همواره روابط اقتصادی و تجاری خوبی با ایران در زمان پیش از تحریم‌ها داشته و نخستین شریک تجاری ایران در اتحادیه اروپا بوده است. میزان مبادلات تجاری میان دو کشور که در سال ۲۰۱۱ میلادی به بیش از ۷ میلیارد یورو بالغ می‌شد، هم اکنون به حدود ۱٫۵ میلیارد یورو تنزل یافته است.

ایتالیا با تولید ناخالص داخلی ۲،۱۰۰ میلیارد دلار، هشتمین قدرت اقتصادی جهان محسوب می‌شود. پس از سه غول بزرگ صادراتی جهان، چین، آمریکا و آلمان که ۳۰ درصد از صادرات جهانی کالاها را بر عهده دارند، به ترتیب کشورهای ژاپن، کره جنوبی، فرانسه، ایتالیا و انگلستان با محدوده صادرات بین ۵۰۰ تا ۷۰۰ میلیارد دلار قرار می‌گیرند (بخش قابل توجهی از صادرات هلند و به خصوص هنگ‌کنگ، صادرات مجدد محسوب می‌شود). در سطح اتحادیه اروپا، آلمان با صادرات ۱۵۰۰ میلیارد دلار (۲۵ درصد از کل)، بزرگترین صادرکننده اتحادیه اروپا با فاصله زیادی از کشورهای دیگر به شمار می‌رود و پس از آن کشورهای هلند، ایتالیا، فرانسه و انگلستان (هر یک در حدود ۹ درصد از کل) قرار گرفته‌اند. تولیدات صنعتی ستون فقرات صادرات ایتالیا را تشکیل می‌دهد. در طی ده سال اخیر (دوره ۱۴-۲۰۰۴)، مواد نیمه-

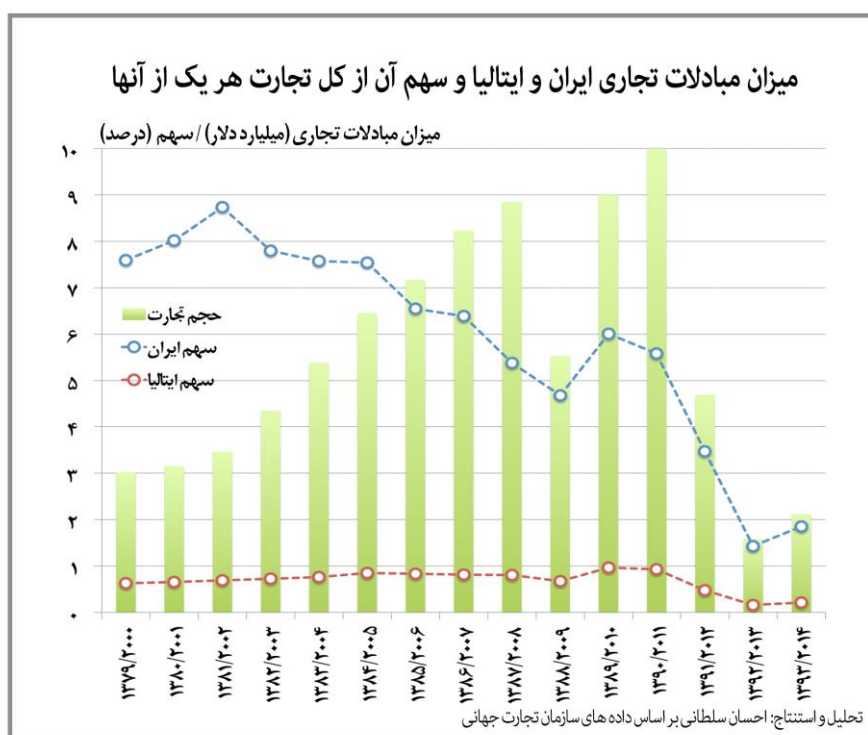
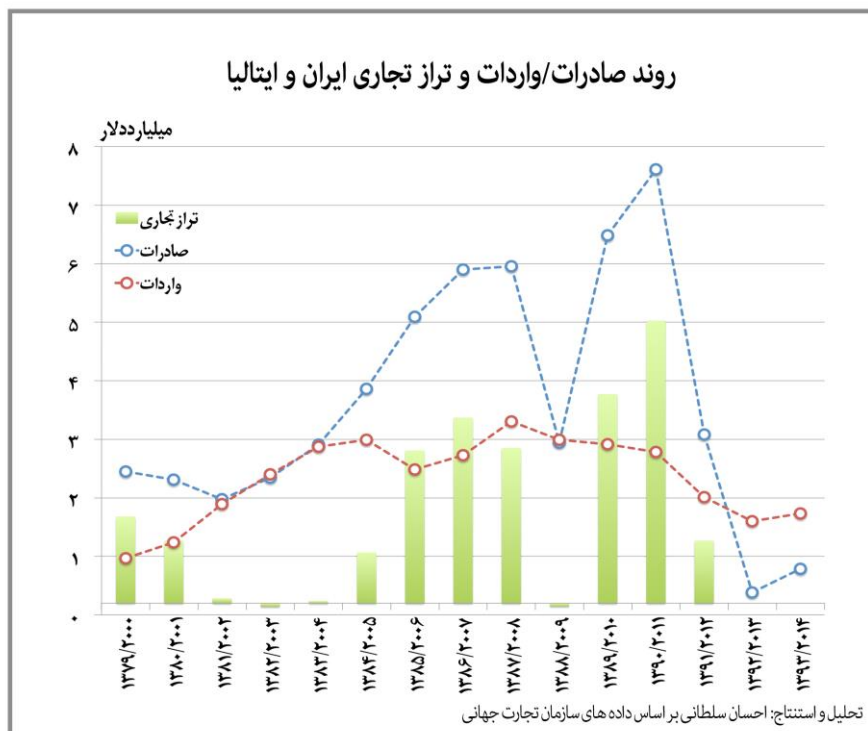
ساخته صنعتی ۳۵ درصد، کالاهای سرمایه‌ای ۲۸ درصد و کالاهای ساخته شده مصرفی ۲۲ درصد کل صادرات ایتالیا را شامل شده‌اند. در همین دوره، ترکیب اصلی واردات ایتالیا شامل مواد نیمه-ساخته صنعتی با سهم ۳۲ درصد، کالاهای مصرفی ۲۵ درصد و سوخت‌ها و کالاهای سرمایه‌ای (هر یک ۱۷ درصد) بوده

است.

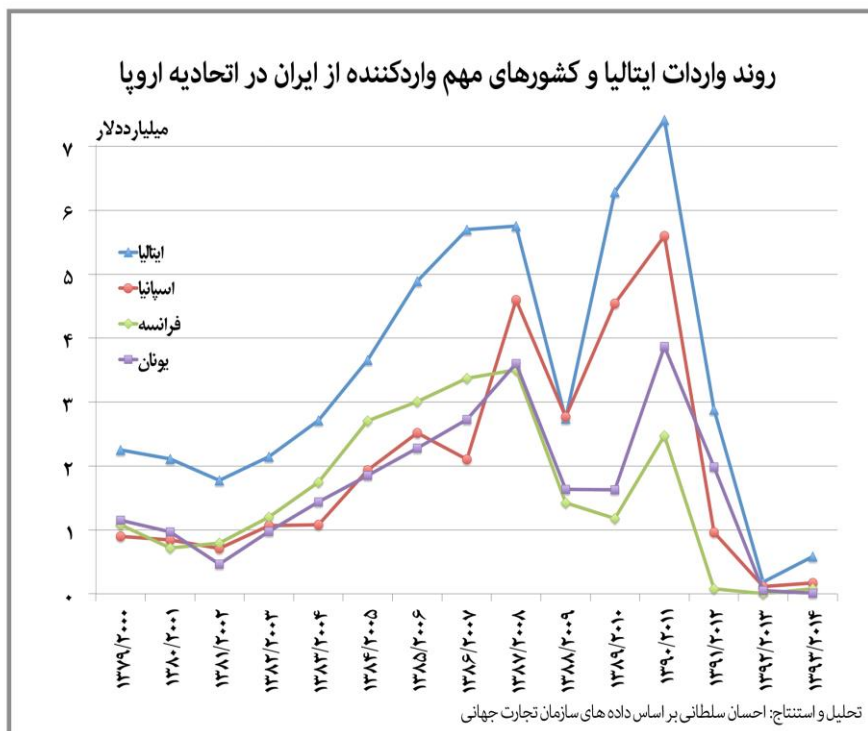
ایتالیا با حجم مبادلات تجاری ۱۰ میلیارد دلار با ایران در سال ۲۰۱۱ میلادی، به مهم‌ترین شریک تجاری و با میزان واردات ۷,۴ میلیارد دلار به اولین واردکننده از ایران، در بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا مبدل شد. در ده سال قبل از تحریم‌ها، متوسط واردات سالانه این کشور از ایران ۴,۳ میلیارد دلار و متوسط صادرات ۲,۵ میلیارد بوده که تراز تجاری مثبت ۱,۸ میلیارد دلاری به نفع ایران را ایجاد کرده

است. پس از وقوع تحریم‌ها، به رغم این که واردات از ایران با ۶۰ درصد افت به کمتر از ۳ میلیارد دلار رسید، صادرات ایتالیا فقط ۳۰ درصد کاهش یافت.

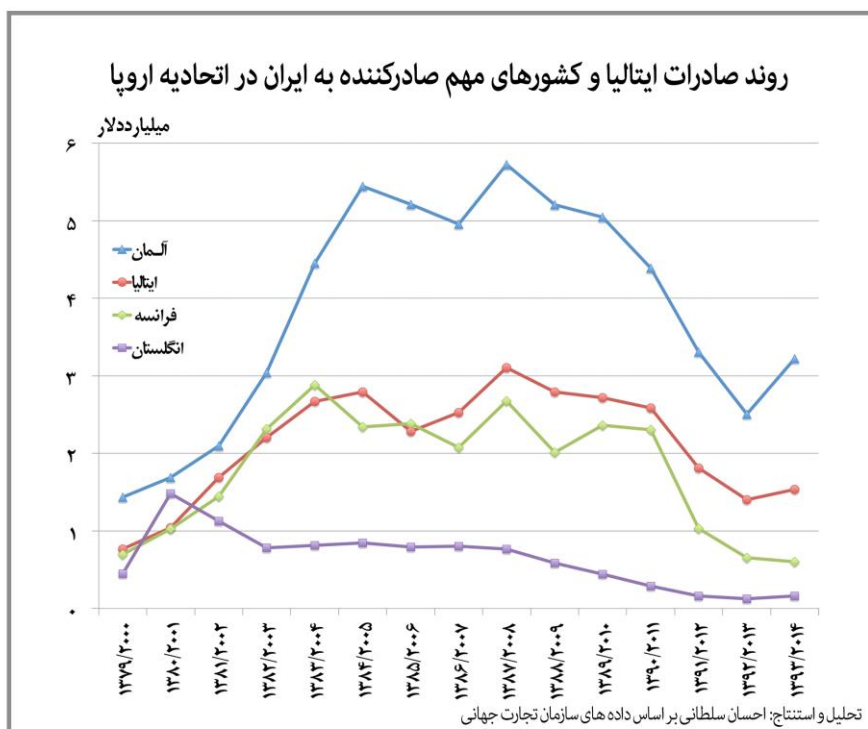
حجم مبادلات تجاری ایران و ایتالیا با بیش از ۳ برابر افزایش نسبت به سال ۲۰۰۱ میلادی (متناظر با ۱۳۸۰ شمسی) به ۱۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۱ میلادی بالغ گردید و پس از بروز تحریم‌ها به شدت کاهش یافت و به ۱,۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ تنزل کرد. در آخرین سال پیش از تحریم‌ها (۲۰۱۱ میلادی)، پنج کشور ایتالیا (۲۷ درصد از کل)، اسپانیا (۱۸ درصد)، آلمان (۱۵ درصد)، فرانسه (۱۳ درصد) و یونان (۱۱ درصد) در مجموع ۸۳

درصد از کل مبادلات تجاری ایران با اتحادیه اروپا را بر عهده داشته‌اند. در طی دوره ده ساله پیش از تحریم‌ها (۲۰۱۱-۲۰۰۱ میلادی)، صادرات ایران به ایتالیا با ۳,۵ برابر افزایش به ۷,۴ میلیارد دلار و واردات ایران با ۲,۵ برابر افزایش تا میزان ۲,۶ میلیارد دلار بالا رفت. در مجموع این دوره، تجارت با ایتالیا ۲۳,۴ درصد از کل مبادلات تجاری با اتحادیه اروپا پوشش داد که روند آن کم و بیش از روند کلی بین ایران و اتحادیه اروپا تبعیت کرد. در همین دوره سهم ایران از کل واردات ایتالیا ۱ درصد و از کل صادرات ۵,۶۲ درصد گزارش شده است.

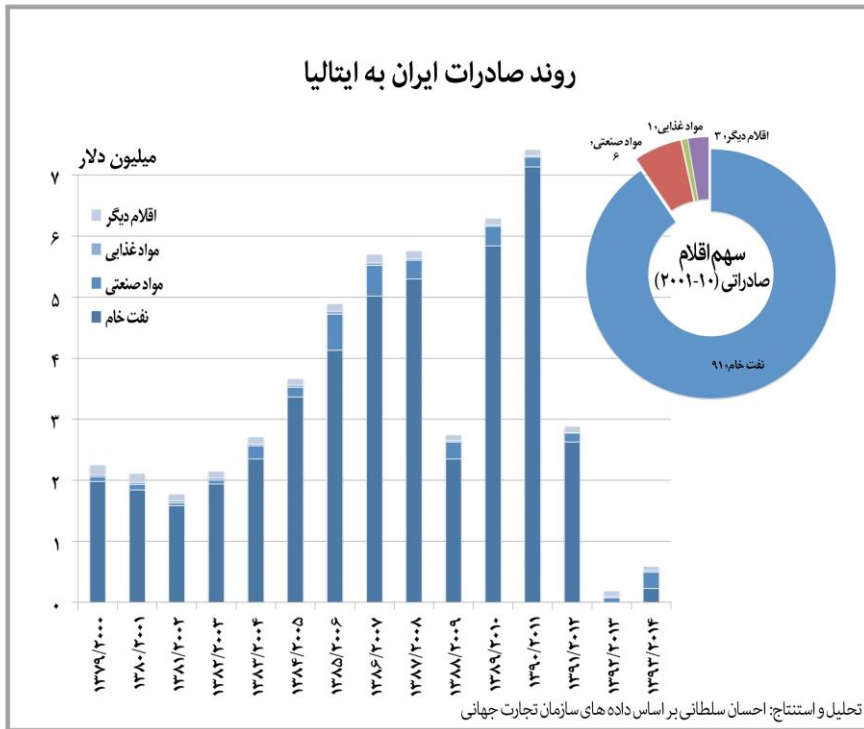
چهار کشور ایتالیا (با متوسط واردات سالانه ۴,۳ میلیارد دلار در ده سال پیش از تحریم‌ها و سهم ۲۸ درصد از کل)، اسپانیا (۲,۷ میلیارد دلار و سهم ۱۸ درصد)، فرانسه (۲,۱ میلیارد دلار و سهم ۱۴ درصد) و یونان (۲ میلیارد دلار و سهم ۱۳ درصد)، ۷۳ درصد از کل صادرات ایران به اتحادیه اروپا را پوشش می‌دهند.

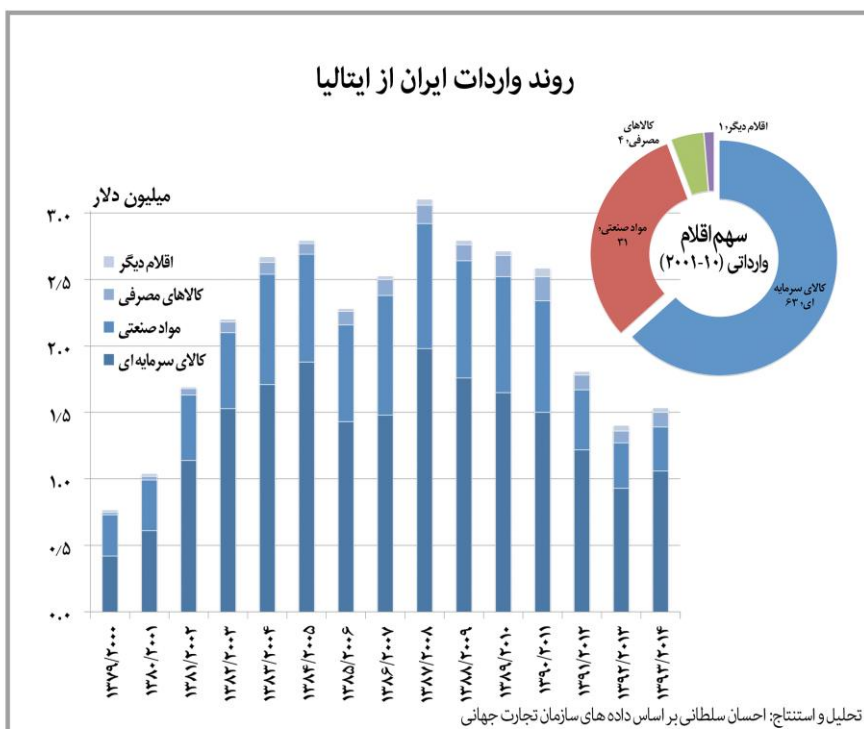
متوسط صادرات سالانه ۴,۶ میلیارد دلار در ده سال پیش از تحریم‌ها و سهم ۳۳ درصد از کل)، ایتالیا (۲,۵ میلیارد دلار و سهم ۱۸ درصد)، فرانسه (۲,۳ میلیارد دلار و سهم ۱۶ درصد) و انگلستان (۰,۷ میلیارد دلار و سهم ۵ درصد)، ۷۳

درصد از کل صادرات اتحادیه اروپا به ایران را انجام می‌دهند. لذا مشاهده می‌شود که به رغم متوسط واردات ۴,۳ میلیارد دلاری ایتالیا، متوسط صادرات این کشور ۲,۵ میلیارد دلار و از سوی دیگر با وجود متوسط صادرات ۴,۶ میلیارد دلاری آلمان، متوسط واردات آن فقط ۰,۷ میلیارد دلار است.

صادرات ایران به ایتالیا متکی به نفت خام است. در مجموع ده سال پیش از تحریم‌ها، از کل صادرات ایران ۹۱ درصد سهم نفت، ۶ درصد مواد اولیه صنعتی، ۱ درصد مواد غذایی و ۳ درصد اقلام دیگر می‌باشد.

واردات نفت از ایران در مجموع ۷ درصد از واردات مواد سوختی این کشور را پوشش داده است. بخشی از صادرات مواد اولیه صنعتی شامل تولیدات پتروشیمی و شیمیایی بوده است. پسته و فرش دستباف از جمله اقلام مهم صادراتی مواد غذایی و کالاهای مصرفی به شمار می‌رود. هرچند که در سال‌های پیش از تحریم‌ها،

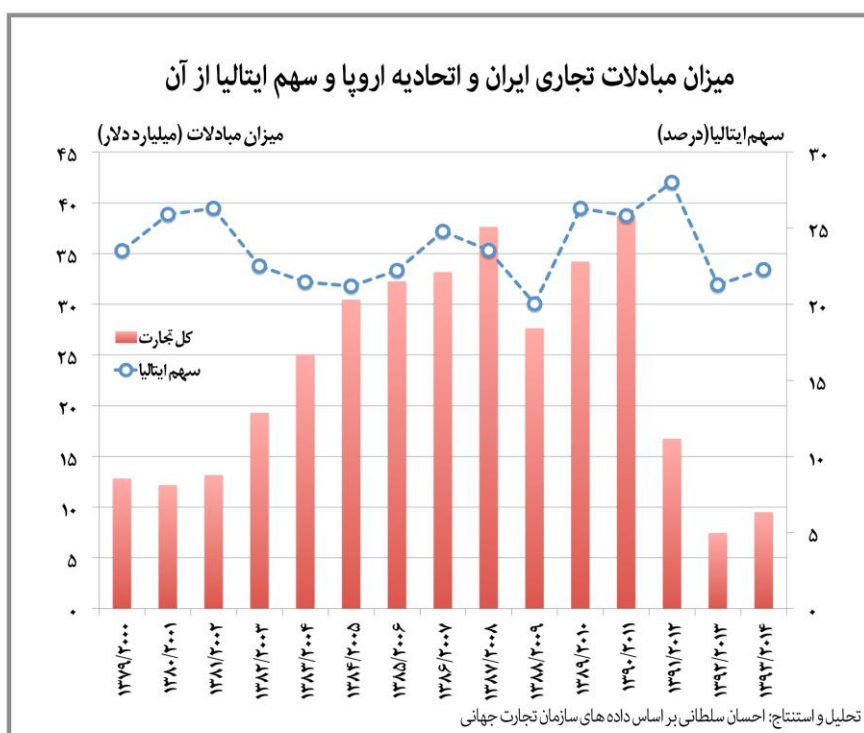
مبادلات با ایتالیا بین ۵ تا ۹ درصد از کل میزان مبادلات تجاری جهان ایران را شامل شده، اما از سوی دیگر سهم ایران از کل مبادلات تجاری خارجی ایتالیا، هیچگاه از ۱ درصد فراتر نرفته است.

واردات ایران از ایتالیا عمدتاً شامل کالاهای سرمایه‌ای و مواد نیمه‌ساخته صنعتی

است. در مجموع ده سال پیش از تحریم‌ها، از کل واردات ایران، کالاهای سرمایه‌ای و به خصوص ماشین-آلات و تجهیزات صنعتی با میزان متوسط سالانه ۱,۶ میلیارد دلار (۶۳ درصد از کل) و پس از آن مواد نیمه‌ساخته صنعتی با ۵,۸ میلیارد دلار (۳۱ درصد)، بخش اعظم صادرات این کشور (۹۴ درصد از کل) به ایران را شامل می‌شوند. ایتالیا در زمینه ماشین‌آلات صنعتی مورد نیاز صنایع کوچک و متوسط از قبیل سرامیک، غذایی، نساجی و چرم دارای تخصص جهانی است که نیمی از صادرات این کشور به ایران را تشکیل می‌دهد. نظر به سهم بالای ماشین‌آلات صنعتی از کل صادرات ایتالیا به ایران (و همچنین در مقایسه با کشورهای دیگر)، در مجموع ملاحظه می‌شود که ایتالیا صادرکننده تکنولوژی به ایران و واردکننده نفت خام است.

حداقل دستاوردی که از افزایش سطح مبادلات تجاری با ایتالیا حاصل خواهد شد، کاهش وابستگی تجاری به چین و واردات بی‌رویه از این کشور است. افزایش تجارت با ایتالیا به مفهوم افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای و مواد نیمه‌ساخته صنعتی و کاهش واردات کالاهای مصرفی به ویژه ارزان قیمت و با کیفیت پایین از کشورهای از قبیل چین می‌باشد که در مجموع به نفع تولیدکنندگان داخلی تمام خواهد شد. ایتالیا که در میان ۱۵ اقتصاد اول جهان، جایگاه خاص خود را دارد، ضمن آن که بیشتر واردکننده از ایران بوده تا صادرکننده، روابط و تعاملات سیاسی به مراتب سازنده‌تری با ایران داشته و دارد. لذا وجود پس‌زمینه سیاسی مثبت، منافع مشترک و پتانسیل‌های تجاری، می‌تواند موجبات رشد مبادلات تجاری را فراهم سازد. ایتالیا می‌تواند تامین‌کننده تکنولوژی و ماشین‌آلات صنعتی و همچنین همکار و شریک مناسبی برای بازسازی و نوسازی زیرساخت‌های کشور باشد. افزایش حجم همکاری‌ها و مبادلات تجاری بین ایران و ایتالیا مستلزم عزم و تلاش طرفین بوده و در این راستا برخی محورهای پیشنهادی اجمالاً به شرح ذیل است،

۱- عقد قرارداد تجارت ترجیحی دوجانبه و تسهیل‌سازی تجاری با کشور ایتالیا. عقد قراردادهای تجارت آزاد و ترجیحی برای کسب مزایای تجاری و سیاسی صورت می‌گیرد. لذا همانند دیگر کشورهای در حال توسعه، توافق‌نامه‌های تجارت آزاد یا ترجیحی با کشورهای هدف صادراتی اروپایی و

امریکا باید بسته شود. اصولاً کشورهای اروپای غربی و همچنین ایتالیا صادرکننده کالاهای سرمایه‌ای و مواد نیمه‌ساخته صنعتی هستند، لذا واردات تولیدات باکیفیت و گران‌قیمت با هزینه نیروی کار و تولید بالا، نه تنها تهدیدی برای صنایع داخلی محسوب نمی‌شود که در قبال آن می‌توان امتیازات باارزشی را نیز اخذ کرد. عقد توافقنامه‌های تجاری کارشناسی شده و هدفمند با کشورهای توسعه‌یافته، زمینه‌ساز اساسی افزایش صادرات کالاهای صنعتی (با ارزش افزوده)، گسترش سرمایه‌گذاری‌های مشترک و توسعه صنعتی خواهد بود.

۲- اعطاء اعتبارهای صادراتی برای واردات تکنولوژی و ماشین‌آلات صنعتی، به ویژه جهت صنایع کوچک و متوسط

۳- متوازن و متعادل‌سازی تجارت با ایتالیا در مقایسه با دیگر کشورهای اتحادیه اروپا و اتخاذ ترتیبات و تدابیر لازم در جهت افزایش صادرات این کشور به ایران

۴- توسعه و گسترش صادرات ایران از نفت خام و مواد اولیه پتروشیمی گرفته تا کالاهای سنتی

۵- سرمایه‌گذاری مستقیم/مشترک‌بنگاه‌های ایتالیایی در بخش‌های مختلف اقتصادی ایران

۶- همکاری و فعالیت مشترک در زمینه‌های صنعتی و تولید کالاهای مصرفی در ایران جهت بازارهای داخلی و بازارهای صادراتی منطقه‌ای، اروپایی و جهانی. عدم تمرکز بر روی صنایع بزرگ دولتی و شبه-دولتی و صرف توسعه خام فروشی (نفت و گاز و معدنی و پتروشیمی) که از سهولت اجرایی و مطلوبیت بیشتری نزد طرف‌های خارجی برخوردار است و توجه به صنایع کوچک و متوسط پایین دستی نفت و گاز و معدنی که ایجاد اشتغال و ارزش افزوده می‌کنند. البته با توجه به سهم یک‌سوم مواد اولیه و نیمه‌ساخته صنعتی از کل واردات ایتالیا، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش پتروشیمی و صنایع پایین دستی آن جهت تامین مواد اولیه صنایع این کشور موضوعیت دارد. نظر به وجود مواد اولیه و نیروی کار و هزینه‌های تولید کمتر ایران نسبت به کشورهای اروپای شرقی و ترکیه (به ویژه نیروی کار و انرژی)، سرمایه‌گذاری‌های مستقیم و مشترک جهت تولید کالاهای مصرفی و ایجاد زنجیره‌های صنعتی مبتنی بر صنایع کوچک و متوسط، می‌تواند راه‌گشای توسعه تجاری باشد.

۷- حذف واسطه‌ها و واردات مستقیم. انجام بخش مهمی از واردات کالاهای ایتالیایی از طریق کشورهای واسط (به ویژه امارات متحده عربی)، منجر به کاهش وزن و اهمیت روابط تجاری و مخدوش آن و همچنین بروز گسترده فساد و تخلفات وارداتی می‌شود.

۸- حمایت از حق مالکیت برندهای ایتالیایی و مقابله با عرضه کالاهای تقلبی (به ویژه کالاهای مصرفی، پوشاک و مد ساخت چین) برای دفاع از تولید داخلی، حفاظت از حقوق مصرف‌کنندگان و جلب اعتماد شرکت‌های معتبر ایتالیایی برای فعالیت در بازار ایران